

Den danske stat og det naturlige fædreland

Fædrelandsopfattelser og national identifikation hos danskere og nordmænd under krigen med England 1807-1814

Af Rasmus Glenthøj

Den Franske Revolution kastede i 1792 det europæiske kontinent ud i en altomfattende krig, der med korte mellemrum varede frem til Napoleons nederlag ved Waterloo i 1815. I lang tid lykkedes det Danmark-Norge, der vogtede strengt på sin neutralitet, at forblive en fredelig oase i nord. Men med Slaget på Reden i 1801 og englændernes bombardement af København i 1807 blev den danske stat ufrivilligt hvirvlet ind i Napoleonskrigenes malmstrøm på fransk side - fanget som en lus mellem stormagternes negle. I denne kamp blev Danmark-Norge den helt store taber. Efter mere end fire århundrede under den samme krone blev de to riger adskilte i 1814, og Norge tvunget ind i en union med Sverige.

Krigen forårsagede dog ikke alene død, hungersnød og finansiell ruin. Den fremkaldte også et sammenhold og en stærk offervilje indenfor borgerskabet og embedsmandsstanden i de to riger. Tiden var fyldt med opråb, der krævede at enhver gav en skærv på »Fædrelandets Alter«. Det allestedsnærværende ord »Fædrelandet« synes næsten, at have haft en magisk kraft. Begrebet blev konstant brugt til at mobilisere befolkningen samt til at retfærdiggøre ethvert tiltag eller handling. Men hvorfor besad dette ord en sådan magt? Årsagen skal findes i det dansk-norske borgerskabs ideologiske grundlag: patriotismen. Ifølge denne tankegang burde enhver medborger være en god patriot, hvilket ville sige en person, »som med Hjerte og Sjel tilhører sit Fædreland, og frem for alt eget, søger at fremme dets Velstand« (1).

Patriotisme bestod således i en altdominerende samfundsmoral, der fremhævede forestillingerne om borgerdyd, almenvællets bedste og offervilje (2). Af den sande patriot fordredes det, »at han næst sin Gud skulde elske sit Land, tale Sandhedens Sprog uden Menneskefrygt, og saa længe han aandede, offe Evne, ja Liv og Blod for Landets Tarv og Bedste« (3).

Fædrelandets var med andre ord det alt dominerende omdrejningspunkt i borgerskabets verden. Men hvad præcis forstod man ved fædrelandet i samtiden? Spørgsmålet er enkelt, men svaret er indviklet. Det skyldes, at den danske stat var en helt anden størrelsen end den nationalstat, som vi kender i dag. Den bugtede sig fra Nordkap i nord til Elben i syd. Udover selve Danmark bestod den af kongeriget Norge med bilandene Island, Grønland og Færøerne, hertugdømmerne Slesvig og Holsten samt de oversøiske kolonier i Vestindien, Afrika og Asien. Denne multinationale stat var befolket af danskere, nordmænd, tyskere, frisere, islændinge, grønlændere, færing, samer samt de blandede befolkningsgrupper i kolonier. Alle disse forskellige folk blev enevældigt styret fra centraladministrationen i København, der udgjorde den dansk-norske unions uomtvistelige centrum.

Ud fra den klassiske patriotiske tankegang, så bestod fædrelandet af hele dette enorme område, som den danske stat udgjorde. Dermed anså man oplysningstidens patriot ideelt set begreberne stat og nation som identiske med fædrelandet. Sagen var blot, at denne fortolkning af fædrelandet ikke stod alene. Der eksisterede også en særegen kærlighed til fødelandet. Det land man var født i udgjorde i manges øjne et »naturligt« fædreland, der ikke var identisk med den multinationale danske stat. Denne forestilling blev styrket af en fremspirende poetisk nationalisme. Inspireret af filosoffer, forfattere og andre intellektuelle rundt om i Europa, som tyskeren Johan Gottfried Herder, anså man mange nationen, som et særligt historisk, kulturelt og sprogligt fællesskab. Denne nationsopfattelse påvirkede borgernes opfattelse af fædrelandet. Med tiden betød den, at mange blev overbevist om, at enhver nation burde have sit eget fædreland, hvor dens egenart bedst muligt kunne komme til udtryk. Dette princip er det, som vi i dag kalder for nationalisme. De forskellige nationsbegreber gjorde, at der reelt set eksisterede flere konkurrerende opfattelser af hvad fædrelandet var – og hvem det indeholdt – indenfor rammerne af den danske stat i begyndelsen af det 19. århundrede.

Kosmopolittens fædreland

Den herskende fædrelandsopfattelse hos magthaverne i midten af 1700-tallet var det kosmopolitiske ideal. Kosmopolitten var verdensborger, der ingen fast nationalitet havde. Hans fædreland, som det blev fremsat i den lærde Tyge Rothes *Tanker om Kjærlighed til Fædrelandet* (1759), var dér hvor han var bosat, og hvor han gjorde gavn som borger. Et halvt århundrede senere var der så godt som ingen spor tilbage af Rothes rationalistiske fædrelandsbegreb i det dansk-norske

borgerskab. I begyndelsen af 1800-tallet finder man kun undtagelsesvis personer, der positivt identificerer sig med den kosmopolitiske tankegang (4). Omvendt eksisterer der utallige eksempler i det danske borgerskab på, at kosmopolitten aktivt blev anvendt som et fjendebillede. Den kosmopolitiske tankegang blev set som en udefra kommende og aristokratisk forestilling, som den indvandrede tyske adel havde anvendt til at fremme deres position i det danske samfund. I det omfang, at nordmændene forholdt sig til kosmopolitismen, var de helt på bølgelængde med deres danske medborgere. Begrebet kosmopolit blev forbundet enten med en tankeløs, letsindige idealist, eller med en egennyttig egoist, der tilsidesatte ægte følelser for fædrelandet til fordel for indflydelse og rigdom (5). Den dansk-norske digterpræst, Frederik Schmidt, fortæller i sin dagbog om et middagselskab hos den norske filosof Niels Treschow i København efteråret 1807: »*Efter Bordet bad T[reschow] mig at læse høyt en Ode om Fædrelandskjerlighed, tilsendt det skønne Videnskabers Sælskab i Anledning af den udsatte Pris. Den indeholdt adskillige Træk af ægte Digteraand især en skøn Tirade, hvori Cosmopoliten skildres som Himlens Medbejler til dens Brud, Jorden og straffes for denne Frækhed*« (6). At være kosmopolit, og dermed borger af hele verden, var med andre ord uforeneligt med ægte fædrelandskærlighed. Men hvordan skulle fædrelandet så forstås?

Det statsborgerlige fædreland

Tiden var rig på patriotiske lovprisninger af fædrelandet. Derimod var perioden fattig på rent konkrete beskrivelser af hvilket geografisk område, som det elskede fædreland bestod af. Dette gjaldt navnlig hos danskerne. En af undtagelser finder man hos den aktive skolemand og biskop over Lolland-Falsters stift, Peter Outzen Boisen. I sin *Fædrelands-Katechismus* (1811), der var beregnet til undervisning af skolebørn, leverede han hvad man kan kalde den officielle definition på fædrelandet (7). Boisen fortalte således skolebørnene, at fædrelandet bestod af alle kongens lande, hvilket vil sige staten.

Denne opfattelse ligger i god forlængelse af den statspatriotisme, som Guldbergstyret forsøgte at skabe i kølvandet på Struensees kortvarige regering i begyndelsen af 1770'erne. Ove Høegh-Guldberg, der var den danske stats reelle leder frem til kronprins Frederiks kup i 1784, stod for en konservativ, kongetro – men også dansksindet linie, der imødekom den stigende nationale bevidsthed i dele af det danske borgerskab. Han var manden bag indførelsen af *indfødsretten* i 1776, der udelukkede udlændinge fra offentlige embeder i den danske stat.

Dette populære tiltag forhindrede imidlertid ikke de tysktalende holstenerne i at opnå stillinger i centraladministrationen. Det statsborgerlige eller statspatriotiske fædreland rummede per definition hele den danske stat med alle dens statsborgere. Guldberg fremmede bl.a. denne forståelse af begrebet gennem udgivelsen af to nye undervisningsbøger til latinskolen. Ove Mallings *Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenerne* (1777) og Peter Frederik Suhms *Danmark, Norge og Holstens Historie i Udtog* (1776) er således rendyrkede eksempler på en kongetro og statspatriotisk fædrelandsopfattelse. Den økonomisk uafhængige Suhm havde ellers forsøgt sig med en mere selvstændig historiskrivning, men var blevet irrettesat af venen Ove Høegh-Guldberg. Suhm, der var norsk gift og havde boet flere år i Trondhjem, havde tilladt sig at kritisere tilsidesættelsen af Norge i staten. Det fik Guldberg til at skrive: »*Ingen Nordmand er til. Alle er vi Borgere af den danske Stat. Skriv ikke for de foragtelige Christianiæ Raisonneurs. Afmal ogsaa Kongernes Omhu for Norge: var da dette Riges Tilstand saa herlig f[ø]r Union? Veed vi ikke bedre? Er Enighed, indvortes Fred, og det at Nordmand og Dansk bruges uden al Forskjel, ikke et Gode?*« (8).

Med andre ord, så var det god latin i samtiden, »*at fra Nordkap til Elben udgør vi et folk under Frederik 6.*«, som den århusianske kapellan, Jens Henrik Larsen, skrev i 1811 (9). Ud fra denne statspatriotiske opfattelse, så var Kiel en dansk by (10), og navnlig nordmænd blev ofte kaldt danskere. Dette medførte til tider højlydte protester fra de mere selvbevidste nordmænd, men sandheden var, at danskere ikke var alene om denne sprogbrug. Der findes utallige eksempler på, at nordmændene før 1814 beskriver sig selv som »*Dannemænd*«. På samme måde blev den norske bondekone, der ellers i samtidens litteratur blev set som selve indbegrebet af det kernenorske, kaldes en »*Danneqvinde*« i den kendte norske digter Jens Zetlitz's *Spindevise* (11). Sprogbrugen var på ingen måde forbeholdt danskfødte eller loyale embedsmænd i Norge, men fandtes selv hos de mest inkarnerede nordmænd - som den senere erklærede danskerhader Nicolai Wergeland (12). Danskere og nordmænd omtalte med den største selvfølgelighed hinanden som brødre, medborgere og landsmænd. Begreber, der på en god dag også blev udvidet til at omfatte holstenerne. Et godt eksempel her på findes i Frederiks Schmidts dagbog fra den 28. januar 1811. På vej fra København til Christiania gennem Sverige skriver han: »*Tæt ved Ribbas [ved Göteborg] faldt det mig ind, at man som gode Patrioter burde højtideligholde Kongens Fødselsdag; og da dette Skifte blot er oprettet til danske Rejsendes Befordring, har en holstensk Vert og saaledes paa en Ma-*

ade en dansk, fandt jeg det passeligt at fejre Dagen med en Sang, der blev skumplet til Verden paa den rullende Vogn og derfor kom ned som et utidigt Foster. Her er den: / Paa denne danske Plet i Sveas Rige / Vi drikke Danerkongens Skaal: / Gid Fred og Held fra Himmelen nedstige / Og signe Ham med fulde Maal! / Gid Visdom Kraft og Almeenaand / Befæste Zepret i Hans Haand!« (13).

For nordmanden Frederik Schmidt var det at være statsborger i »*Danneriget*« ikke blot en teknisk detalje, men et stærkt emotionelt bånd, der bandt ham ikke alene til Frederik 6., men også til sine danske brødre og landsmænd. Forestillingen blandt nordmænd om, at man var dansk borger eller den danske konges undersåt var ikke forbeholdt de højere samfundslag. Den danske sprogforsker Rasmus Rask beskrev i et brev til en svensk bekendt en episode han oplevede i Kongsvinger i Norge, hvor vagten ikke vil lade en gammel »*kælling*« komme over grænsen fra Sverige med sin syge mand, hvilket fik konen til at udbrude: »*Jeg vilde Fanden ikke blive i Sverrig! Jeg er norsk jeg, og skal min stakkels Mand dö saa skal han dog lægge sine Ben paa Dansk Grund!*« (14).

Danskernes fædrelandsopfattelse og Holsten

Ud fra den officielle politik, så burde danskerens og nordmandens fædrelandskærlighed strække sig fra Nordkap til Elben. Men hverken de danske eller norske hjerter havde den samme patriotiske glød for alle dele af den danske stat – navnlig ikke for befolkningen syd for Ejdere. Dette illustrer begrænsningerne i den magt, som det statsborgerlige fædrelandsbegreb besad. Den danske stats sammensatte karakter udgjorde et stigende problem i fleres øje – både nord og syd for Skagerrak. Staten rummede alt fra Islands tiltagende kulde, korte somre og vulkaner til »*Norges Bjerge; Jyllands Lyngheder og Sandflugt; Slesvigs og Holsteens Marsklunde*« (15). I en dyster forelæsning i *Det Skandinaviske Litteratur-Selskab* i 1811 fremførte den danske landøkonom og forfatter, Oluf Christian Olufsen, at de forskellige lande i den danske stat befandt »*sig i et Slags politisk Polygamie med Danmark*«, og staten derfor udgjorde »*en høist besynderlig Samling af aldeles heterogene Bestanddele*« (16). Talen, der senere hen blev set som en profeti om den danske stats udgang, blev (muligvis af politiske årsager) ikke udgivet iblandt selskabets skrifter. Den blev derimod trykt både i Danmark og Norge efter 1814 (17).

Olufsens forelæsning var et typisk udtryk for de spirende nationale tendenser i det danske borgerskab. Hans frygt for statens undergang skyldtes ikke ydre trusler i form af krigen, men den indre splittelse.

Den danske stat var ikke homogen, og de forskellige nationaliteter og sprog inden for dens grænser ville – ifølge Olufsen – i sidste ende rive riget fra hinanden. Man kan hævde, at han dermed forudså en udvikling, der kulminerede med nedlaget i 1864. Omvendt forstod Olufsen ikke, at det netop var en tankegang som hans, der gjorde helstatens undergang uundgåelig.

For den national vakte del af det danske borgerskab, så var det Holsten og den tysktalende del af befolkningen, der udgjorde et problem for statens sammenhængskraft. For at afhjælpe dette blev der faktisk foretaget flere forskellige tiltag fra centralt hold. Som en følge af Det tysk-romerske kejserriges undergang i 1806 blev Holsten indlemmet direkte i kongeriget Danmark (dette forhold blev ændret igen efter 1814). I de følgende år under krigen forsøgte regeringen at gennemføre en række reformer, der skulle *danisere* det tidligere hertugdømme. Der blev stillet krav til embedsmændenes danskkundskaber, oprettet en lærestol i dansk ved universitetet i Kiel, indført en fælles valuta og et generelt sprogreskript for Slesvig. Dog lyttede Frederik 6. ikke til sin datter prinsesse Carolines lærer. Professor Frederik Høegh-Guldberg ønskede således, at al undervisning både i Slesvig og Holsten skulle forgå på dansk. Med andre ord ville Guldberg gennemtvinge et enhedssprog i den danske stat (18). For at fremme sagen begyndte han selv at udgive de nødvendige skole- og retskrivningsordbøger. Frederik Høegh-Guldbergs nationalistiske tendenser og tyskfejdlige holdning blev fastslået i hans tale *Patrioten* (1809), der både i Kiel og København blev kendt for sin »*Ultrapatriotisme*« (19). De fleste i borgerskabet tog dermed afstand fra Frederik Høegh-Guldbergs overdrevne holdninger, men der fandtes personer som historikeren Laurits Engels-toft, der sympatiserede med ham (20).

Skolebøgerne fra perioden holder sig i deres beskrivelse normalt til en statspatriotisk fædrelandsdefinition, men billedet er langt fra entydigt. Peter Thornboe, der var kapellan i Nyborg, udgav i 1809 *Fædrelandets Beskrivelse til Brug i Landsbyskoler*. Geografibogen udkom hermed tre år efter Holstens indlemmelse i kongeriget Danmark. Alligevel gjorde Thornboe udtrykkeligt opmærksom på, at Holsten var en del af Tyskland, mens Slesvig var en del af Danmark. Den samme tendens finder man hos Eiler Munthe. Han var lærer ved Det Schouboeske Institut i København og en ivrig skribent. Den norskfødte Munthe nød stor anerkendelse i samtiden både for sin undervisning og for sine bøger. I 1806 udgav han en historiebog om fædrelandet. Her blev Norge beskrevet som en del af fædrelandet, mens Holsten blev forbigået i tavshed (21).

Holdningen hos Thornboe afspejler det faktum, at indlemmelsen af Holsten i 1806 ikke umiddelbart forekommer at have sat sig mange positive spor i borgerskabets nationale bevidsthed. I 1811 anfægtede højesteretsdommer A. S. Ørsted ligefrem, at Holsten var blevet »en særskilt Deel af Kongeriget Danmark« (22), og han følte sig tydeligvis tættere knyttet til nordmændene end til holstenerne. Denne afstandtagen fra opfattelsen af Holsten som en integreret del af kongeriget forhindrede imidlertid ikke Ørsted, der blev en af den sene enevældes største jurister, embedsmænd og politikere, i at kæmpe for den danske helstats integritet resten af sit liv.

Den politiske udvikling i hertugdømmerne under krigen har øjensynligt ikke fremmet det danske borgerskabs holdning til dets holstenske brødre. De ledende holstenske aviser fik i stigende grad en anti-dansk holdning, og fjendtlige troppers fremskridt medførte ligefrem glæde i Holsten. Dette kulminerede foreløbigt i 1814, hvor der var planer fremme om en separat holstensk konstitution og en selvstændig repræsentation ved Wienerkongressen (23). Omvendt gav mange i det danske borgerskab den tysktalende udenrigsminister Christian Bernstorff skylden for Københavns bombardement i 1807, mens Schimmelmann-familien fik ansvaret for statsbankerotten i 1813, hvilket historikeren Laurits Engelstoft udtrykte med ordene: »Saaledes sørg Fremmede for os stakkels Danske, der stedse maae forskrive vor Viisdom. Al vor Fortræd er tydsk, som der staaer i Harlequin Patriotens« (24). Med andre ord, så var det dansk-tyske forhold indenfor rammerne af den danske stat anspændt. Dette var medvirkende til, at flere i det danske borgerskab havde et noget tvetydigt forhold til det statsborgerlige og statspatriotiske fædreland.

Danskerne og Norge

Helt anderledes så det ud med det dansk-norske forhold. Embedsmandsstanden i Danmark og Norge var forbundet med hinanden gennem sprog, kultur, uddannelse, karrierer, familie og venskab. Det er således ikke en tilfældighed, at Danmark-Norge i samtidens terminologi var kendt som »*Tvillingriget*«. Mange danskere skelnede derfor kun i et begrænset omfang imellem dansk og norsk. Derfor faldt det naturligt for den gamle generalpostdirektør C. F. Hellfried at erklære, at »*Borgersind og Danskhed ere stadige, uforanderlige Dyder hos Tvillingrigets Beboere*« (25). De fleste anerkendte dog eksistens af nordmændene som et separat folk, der var tæt forbundet med danskerne.

Det tætte forhold skyldtes ikke mindst sprogfællesskabet. Det blev intet sted bedre udtrykt end i den danske filolog Peter Erasmus Mül-

ler skriftet *Om det Islandske Sprogs Vigtighed* (1813). Forskellene i klimaet og næringsvejene medførte ifølge Müller, at »*Sindsstemningen og Anskuelsesmaade[n]*« var ulig i Danmark og Norge (26). Men »*Tvillingrigets*« forskelligheder var langt mindre end de ligheder, der knyttede det sammen. »*Vist i et Aartusinde, og maaske i flere, have Tvillingrigets Beboere udtrykt deres Tanker i det samme Maal. Fælles Religion og fælles Konge have i mange Aarhundrede forenet deres Følelser som Mennesker og Borgere; giensidig Trang har endog, længe før Statsbaandet knyttedes, bragt dem til ved hyppige Kiøbstævner at slutte sig til hinanden. Ved slige Foreningspunkter behøves i det nuværende Europa, hvor Læsekunsten er bleven almindelig, og Bogtrykkernes Presse overalt ere i gang, hverken olympiske Lege eller romerske Torv til at blande de forskellige Dialekter. Ved Skrifter, i Forretningstilivet og ved offentlige Sysler dannes uformærkt et Almensprog, som i Lovbud og Prækener hævdes, ved Bøger uddannes, og ved Dagblade og Tidender bringes i alle deres Munde, hvis forende Tale udgjør Folkets Røst. Vort Skriftsprog høres ikke rent i nogen af Rigerenes Provindser, det afviger ligesaameget fra det jydsk som fra den norske Bondes Mæle, men indtil Eideren forstaaes det af hver en Læser i Dannerkongens Stater, og efterlignes i hans Skrift*« (27). P. E. Müllers tanker fra 1813 om den dansk-norske samhørighed stemmer således fint overens med historikeren Benedict Andersons fremhævelse af de trykte mediers afgørende rolle for den nationale bevidstheds fremkomst (28).

Den dansk-norske forening blev tillagt en sådan betydning, at nogle danskere direkte var parat til at opgive navnet Danmark til fordel for et fælles navn. Historikeren og udgiveren Jens Kragh Høst foreslog *Dannora*, mens en anonym skribent kom med navnet *Dannorig* (29). Den stærkt danskfjendtlige norske historiker Jens Christian Berg hævdede langt senere, at der i 1808 eller 1809 havde eksisteret danske planer om at udskifte »*Norges Navn med Navnet Nord-Danmark og derved tilintetgjøre det*« (30). Det har dog ikke været muligt at bekræfte denne påstand.

Mange af embedsmændene i Norge var født i Danmark (og omvendt), hvilket for de flestes vedkomne betød, at de havde svært ved at skelne imellem Danmark og Norge. Det bedste eksempel herpå er forfatterinden Christiane Birgitte Koren. Hun var født og opvokset i København, men flyttede i 1787 til Norge sammen med sin norske ægtemand Johan Koren, der havde fået embede som sorenskriver i Eidsberg. I Norge udviklede hun en stærk kærlighed til landet og folket, men som hun skrev i sin dagbog, så lærte hun aldrig at »*betragte Dan-*

mark og Norge som forskellige Lande«, og selv ikke ved indgangen til 1814 kunne hun »tænke Norges og Danmarks Interesser særskildt« (31). Moer Koren, som hun blev kaldt, ønskede konsekvent ikke at sammenligne Norge og Danmark, da det »altid har noget krænkende« over sig. For hende var Danmark og Norge to søstre, hvis hjerter var bundet sammen af »hellige Baand« (32). Hun kunne på en gang tale om »vi danske« og »vi nordmænd« uden, at det for hende indebar nogen modsætning (33).

Nordmændene og nationalkarakteren

Det til tider manglende skel mellem dansk og norsk provokerede nogle nordmænd, der bebrejdede danskerne at de anvendte begreberne Danmark og danskere om hele staten og dens borgere. Den holdning kom glimrende til udtryk hos den krigeriske norske kapellan Nicolai Wergeland, der fremførte at Danmark og Norge udgjorde »vel een Stat, men ikke et Rige; skulde de sammensmelte til eet, da maatte det Enes Navn døe. Man kan vel ikke negte, at der jo af Skribenterne er skeet adskillige Forsøg til at faae det Norske Navn til at at uddøe paa Jorden, og at indsmelte det i det Danske. Danmark og Norge hedder hos visse Skribenter blot Danmark; og mange flere Udtryk finder man hos de Danske Forfattere, der tilkjendegive Forestillinger om, at det Norske Navn nærmer sig til at udslettes af Katalogen over Rigerne paa Jorden. Det er urigtigt; det er fornærmende for Norge, der ikke har mindre Ret til at hævde sit Navn og sin Rang, end Danmark« (34).

Wergeland, der muligvis er den mest danskhadende nordmand gennem tiden, må ikke tages til indtægt for alle nordmænds holdning. Hos folk som den oprigtige »danksindede« nordmand Jacob Aall fra Næs finder man gang på gang udtryk for, at nordmænd og danskere var brødre, der tilsammen udgjorde et sæt »Tvillinge-Nationer« (35). Men stort set enhver nordmand i samtiden ville – inklusiv Jacob Aall – til enhver tid støtte Wergeland i, at det norske folk udgjorde en selvstændig nation med dens egen nationalkarakter.

Forestillingen om en nationalkarakter havde en utrolig betydning for det dansk-norske borgerskabs verdensopfattelse. Den store norske filosof Niels Treschow fastslog ganske nøgternt, at man så det som noget »upaatviveligt overalt«, at »ethvert Folk har en Character, hvorved det tydelig adskiller sig fra alle andre« (36). Præcis hvad karakteren bestod i, og hvordan den opstod og udviklede sig, var derimod mere omdiskuteret. I Treschows værk om *Moral for Folk og Stat* (1811) fremføres imidlertid de elementer, som indgik i

de flestes ideer herom, nemlig »*Herkomst, Tungemaal, Himmelegn, Religion, Sæder og Levemaade*« (37). Ud fra samtidens forestillinger havde danskere, nordmænd og svenskere den samme oprindelse i en fjern fortid, men de udgjorde separate stammer. Skriftsproget var identisk i Danmark og Norge, mens det talte sprog varierede betydeligt. Religionen var naturligvis den samme, og den borgerlige kultur var ens. Derimod adskilte den danske og den norske almues næringsveje sig betydeligt fra hinanden. Hertil kom artsforskellen imellem »*de danske Sletter*« og »*de norske Fjelde*«. Klimaet og naturen blev tillagt en afgørende betydning for den nationale karakter, og derfor måtte danskere og nordmænd ud fra samtidens tankegang være forskellige.

Danskerne og nordmændene lagde ikke den samme vægt på forskellen imellem de to folk. Danskerne, hvis land udgjorde statens centrum, gjorde meget for at nedtone forskellene imellem dansk og norsk, mens nordmændene, hvis land udgjorde periferien, typisk fremhævede forskellene. Den konstante betoning af det »norske« fra nordmændenes side kan meget vel skyldes, at uden disse forskelligheder måtte nordmændene betragtes som danskere. Man ser således hos en del nordmænd en frygt for, at de unge norske studerende blev akklimatiserede og daniseret under deres studier i København. Matthias Bonsac Krogh, der var biskop over »Nordlandene og Finnmarken« fremhævede derfor i sit skrift om oprettelsen af et norsk universitet følgende: »*Normanden har sin nationale Karakter, som den Danske har sin. Man behøver ikke at tviste om deres Fortin. Hvor man finder dem i deres ufordærvede Reenhed, ere de begge ædle og agtværdige. Men, som enhver af disse Riger har sine særegne physiske Beskaffenheder, som der ere Forskjelligheder i Opdragelse, Levemaade, Ungdoms-Øvelser, selskabelig Omgangs-Tone, og i en vis igjennem Aarhundreder fra Fader til Søn forplantet Tænkemaade, tager en vis Originalitet i Charakteren derfra sit Udspring. Derfra derivere sig ogsaa visse Naturanlæg, i Hensende baade i Aands- og Legems-Talenter, hvorved enhver af disse Nationer synes bedst dannet for sit Fødeland. Nu spørges: kan det være Norge ligegyldigt, om dets Sønners National-Charakter, ved at sammensmeltes med en fremmed, taber sin Originalitet og udarter? Og: hvis ikke, bør man da vel ei, saavidt det er muligt, afværge denne Udartelse?*« (38).

Det naturlige fædreland og fødelandet

Eksistensen af noget særligt norsk på den ene side samt identifikationen med den danske stat og danskerne på den anden var med til at få

en del intellektuelle nordmænd til at opdele fædrelandsbegrebet i to. Snderingen stammer oprindeligt fra den romerske filosof Cicero, der skelnede mellem et det statsborgerlig fædreland (*patria civitatis*) og det naturligt fædreland (*patria nature*). Den første til at fortage denne differentiering i Danmark-Norge var Ludvig Holberg, for hvem det statsborgerlige fædreland bestod af alle kongens lande, mens Norge udgjorde hans naturlige fædreland. Dette skel blev dog først for alvor almindeligt fra 1760erne eller 1770erne (39). Bedst kendt er Johan Nordahl Bruns ord fra 1773 om, at »*I en naturlig forstand er Norge vores fædreneland; I en borgerlig er baade Danmark og Norge det*« (40). Det er ofte blevet fremhævet, at Brun – ligesom senere Nicolai Wergeland i 1812 (41) – foretog denne distinktion i en situation, hvor han var presset af den offentlige opinion i Danmark (42). Ligeegyldigt om Brun, der senere blev biskop i Bergen, og Wergeland følte sig tvunget til at erklære deres loyalitet overfor »*den danske Stat*«, så ændrer det ikke ved det faktum, at mange nordmænd uopfordret talte om »*dette vort fælles Fædreland*« (43).

En altafgørende komponent for det statslige fædreland var den fælles konge, hvis bud gik fra »*Nord-cap til Elben*« (44). Selvom nogle nordmænd fremhævede, at regenten var »*Norges Konge ligesaa strengt, som han er Danmarks Konge*« (45), så blev monarken ofte kaldt for »*Dannerkongen*«. Troskaben overfor monarken var vital for sammenholdet mellem rigerne. Alligevel har næppe alle nordmænd været enige med Nicolai Wergeland, når han skrev: »*Der er Intet, som binder Norge til Troskab mod Danmark; uden den fælleds Konge*« (46). Navnlig mange norske embedsmænd følte sig stærkt knyttet til Danmark og danskerne.

Men selv for de nordmænd, der opfattede den danske stat som fædrelandet stod Norge altid stærkere i bevidstheden. Det naturlige fædreland blev ofte forbundet med en følelsesmæssig tilknytning, mens det statsborgerlige fædreland virkede som en rationel union, der byggede på gensidige interesser, forsvar mod ydre fjender og en udveksling af de to rigers forskellige råvarer.

Fordelen ved unionen gjorde sammen med loyaliteten overfor kongen og regeringen, at folk som den konservative jernværksejer Jacob Aall indædt argumenterede for det fornuftige i forbindelsen med Danmark. Den var slet og ret i norsk interesse, mens alle alternativer var uklare og usikre. Aalls udprægede rationelle forsvar for forbindelsen med Danmark dækker dog samtidig over en varm kærlighed til landet og dets beboere. I hele sin væremåde mindede han fuldstændig om sine mange danske venner, som han havde delt sin ungdom med ved Ny-

borg Latinskole og Københavns Universitet, og så sent som 1843 kunne han stadig skrive om »Vi danske« (47).

Mens opdelingen imellem et statsborgerligt og et naturligt fædreland var alment kendt i de dannede kredse, så var det ikke ensbetydende med, at den var accepteret. Rektoren for latinskolen i Christiania, Jacob Rosted, gav i en følelsesladet tale *Om Patriotismens Begreb og Væsen* klart udtryk for, at fædrelandet ikke skulle forstås som staten. For Rosted og andre ligesindede, så burde »*der ved Fædrelandet i egentlig Forstand ikke [...] forstaaes noget andet Land, end vort naturlige Fædreneland, saa vil allerede af denne Grund den egentlige Patriotisme ei kunne udøves mod noget andet Land end dette*« (48). Men hvad forstod man præcist med det naturlige fædreland?

Man anvendte faktisk slet ikke udtrykket i daglig tale. I stedet talte man enten slet og ret om fædrelandet, fødelandet, moderlandet, nationen, riget, »vort« land eller »vort« Norge. I denne sammenhæng skal begrebet fødelandet fremhæves, da det i realiteten var identisk med det naturlige fædreland. Her blev den kærlighed og hengivenhed, som de fleste følte for landsbyen, dalen eller købstaden, udbredt til at gælde for hele Norge. I samtiden blev denne fødelandskærlighed anskuet som en naturlig tendens og lidenskab, der stammede fra Gud selv. Han havde ladet ethvert menneske føde ind i et bestemt fællesskab, som det fra naturen af var forpligtet til at elske. Denne kærlighed blev fremmet af den påvirkning fædrelandets landskab og klima ifølge samtidens tankegang havde på individet. Dermed besad alle mennesker en naturlig fødelandskærlighed, der »*ytrer sig alt som Naturdrift hos [selv] de meest raae og usædede Nationer. Den synes at være uafhængig af det meer eller mindre frugtbare Jordstrøg, vi beboe, af de Goder, Naturen med gavnild eller karrig Haand tildeelte os*« (49). Udover naturen blev kærligheden til fødelandet forbundet med almindelige og konkrete følelser til hjemmet og familien, selvom der i virkeligheden var tale om et langt større og mere abstrakt norsk fællesskab.

Kærligheden til fødelandet var dog ikke alene noget naturgivet, men ligeledes noget der blev fremmet igennem opvæksten og opdragelsen. Det var faren og morens rolle at indprentede barnet »*den gyldne Lære: Elsk dit Fødeland frem for Alt!*« (50). Rektor Rosted fremhævede om fødelandet: »*den Omsorg, vi der have fundet i vor svage Alder, de Ungdomsglæder, vi der have nydt, de behagelige Fornemmelser, som Forældres og andre Paarørende Omgang saa ofte har forskaffet os; fælles Sprog, fælles Skikke, fælles Tænke-*

Handlemaade o.s.v. gjorde os dette land nærmere end noget andet; vi ansee det som en Paarørende; vi tage det i Forsvar, naar det dades, og ansee os selv fornærmede derved; ja ikke sielden ere vi tilbøielige til at troe os selv bedre end andre, fordi vi det ere fødte og opdragne» (51).

Den unge historieprofessor Laurits Engelstoft skrev om fædrelandet, at det var et fællesskab, der byggede på »*fælles Blod, fælles Stamme-fædre, fælles Sæder, fælles Sprog, fælles Love; deels Staten selv, som Stat, dens Forfatning og borgerlige Indretning*« (52). Her ser man en tankegang, der peger frem mod nationalstaten. I den del af det danske borgerskab, der var national vakt, blev fædrelandet i stigende omfang forstået som et fællesskab, der byggede på historie, kultur, sprog og etnicitet. Dette kom tydeligt til udtryk hos den daværende amtmand i Kolding og senere generalpostdirektør C. F. von Hellfried. Han mente, at selvom udlændingene i hovedstaden kaldte sig danske, så var og blev de fædrelandsløse (53). Idéen om fædrelandet som et rent nationalt begreb indeholdt i selv kimen til den multinationale danske stats opløsning, da den underminerede dens sammenhængskraft. Den danske, norske og holstenske elite begyndte efterhånden, at forstå sig selv i nationale termer. De nationale samt demokratiske krav, som de stillede, mente mange af dem ikke længere kunne løses indenfor rammen af den monarkiske og multinationale danske stat.

Denne problematik blev direkte anført af Oluf Christian Olufsen i hans ovenfor nævnte tale. Han bemærkede: »*Nordmanden bliver staaende ved Norge, Dansken ved Danmark, og Slesvig-Holsteneren ved Hertugdømmerne. Men denne Indskrænkning til en Deel gjør fremmed for det Hele. Begrebet om Fædreland kniber sig ind til en snæver Kreds, over hvis Grændser der sees uden Interesse; herfra til Ligealdighed er kun et kort Skridt*« (54). Den temperamentsfulde unge filolog Christian Molbech udtrykte det anderledes: »*Jeg vil her kun anføre den fyrige Patriot, den filosofiske Sprogkiender Herders Ord: »At hvor Naturen har adskilt Nationer ved Sprog, Sæder og Charakter, der skal man ikke falde paa at ville sammenstøbe dem ved Artefacta og chemiske Operationer*« (55). Den måde, som den tyske filosof Herder her blev anvendt på, vandt frem i det akademiske borgerskab i første halvdel af 1800-tallet. Det var med til at skabe en fædrelandsopfattelse iblandt de dannede danskere, hvor fædrelandet og nationen efterhånden smeltede sammen til ét.

Nord for Skagerrak blev brugen af fædrelandsbegrebet udelukkende om Norge mere og mere almindeligt i løbet af krigen 1807-14, mens det statsborgerlige fædreland ofte blev omtalt som staten, den danske

stat, Danne[r]staten eller Danneriget. Frem til 1814 var der imidlertid ofte en vis tvetydighed i anvendelsen af ordet. Men alligevel står det klart, at for nogle norske embedsmænd og købmænd var fædrelandet udelukkende Norge, og denne gruppe voksede markant i løbet af perioden. Begivenhederne i 1814 fjernede (næsten) enhver tvetydighed i nordmandens fædrelandsbegreb. Herefter var fædrelandet og fødelandet altid ét. I Normands-Foreningen, der blev dannet i København i begyndelsen af 1814, hed det i vedtægterne, at Norge »siden *Tractaten af 14de Januarii 1814, eene er [...] [nordmandens] sande og rette Fædreland*« (56). Udviklingen gjorde, at den nye fædrelandsforestilling indeholdt både en emotionel og en rationel tilknytning. Nordmanden var i samtidens terminologi ikke alene knyttet til Norge gennem statsborgerskab, bopæl, arbejde, men også gennem fødsel, opvækst, natur, klima og sproget – der var blevet omdøbt til »norsk«. Omvæltningerne i 1814 gav også fædrelandet en om muligt endnu større betydning i embedsmændenes og handelsstandens bevidsthed. Frederik 6.s afståelse af Norge, Christian Frederiks abdikation under ydmygende omstændigheder og det nye svensk-franske kongehus bestigelse af den norske trone gjorde, at kongemagten ikke besad den samme legitimitet som tidligere. Nordmændenes loyalitet var dermed i højere grad knyttet til det genfødte Norge end til kongen i Stockholm. Nicolai Wergeland skrev derfor triumferende i 1817 om sig selv: »*han elsker kun eet Land og eet Folk med national Forkjærlighed, og det er hans Fædreland*« (57).

Danmark-Norge var ikke et særegent tilfælde i Europa. Kontinentet var – og er stadig – fyldt med multinationale stat, hvor flere forskellige nationer levede samlet indenfor en fælles grænse. Det var ikke ualmindeligt, at den enkelte nations elite både identificerede sig med et statsborgerligt fædreland og et naturligt fædreland. Den generelle europæiske udvikling i det 1800-tallet gik i samme retning som for den danske stat. Navnlig i det centrale og østlige Europa »genopdagede« intelligentsiaen nationen med dens angiveligt særegne kultur, sprog og historie. Ligesom i Danmark-Norge var Napoleonskrigene i begyndelsen af århundrede en katalysator for de fremspirende nationale bevægelser i Europa. Denne tendens medførte - ligesom i Danmark og Norge, at betydningen af det naturlige fædreland vandt frem på bekostning af det statsborgerlige fædreland. Dette affødte ofte en stærk nationalisme, der underminerede de multinationale stater som eksempelvis Østrig-Ungarn. Der hvor Danmark-Norge adskilte sig fra de fleste andre multinationale europæiske stater, der senere blev splittet langs mere »nationale« linier, var ved, at den dansk-norske embeds-

mandsstand i langt højere grad udgjorde en enhed. Dannede danskere og nordmænd besad ikke alene det samme sprog, kultur og uddannelse – de var også i familie med hinanden. Grænsen mellem dansk og norsk var dermed flydende. Dette forhindrede dog hverken eksistens af to forskellige nationaliteter eller forestillingen om flere forskellige fædrelande indenfor rammerne af den danske stat.

Noter

1 Morgenstjerne 1809: 194. 2 Fjeldstad 1990: 151-52. 3 »Spørgsmaal« 1817: 43. 4 Det har kun været muligt at finde to danskere og ingen nordmænd, der forholdt sig positivt til det kosmopolitiske fædrelandsideal. Brorson 1807: 114; Holst 1811: 5. 5 Rosted 1811: 162-63; Schmidt 1811: 205; Det norske Nationalblad: 114-15, 180-81; Blom 1860 [1823]: 142-43. 6 Schmidt 1966: 128-29. 7 Boisen 1811: 1. 8 Nyerup 1799: 353-53. 9 Larsen 1811: 5. 10 Bärens 1808b: 18. jf. Bärens 1808a: 5; Høst 1809: 10. 11 Zetlitz 1812: 36. 12 Bachrud 1808: 2; jf. Laache 1941: 202. 13 Schmidt 1966: 168. 14 Rask 1941: 131. 15 Olufsen 1839: 150. 16 Olufsen 1839: 148. 17 Rahbek 1815; Olufsen 1839. 18 Høegh-Guldberg 1809a; Høegh-Guldberg 1809b: 8-9, 18-20. 19 Werlauff 1873-74: 318. 20 Jf. Engelstoft 1862: 352-53. 21 Thornboe 1809: 14; Munthe 1806; Soldin 1806. 22 Dansk Litteratur-Tidende 1811: 642-43. 23 Rubin 1970: 406-10; Feldbæk 2002: 503; Bjørn 2003: 25. 24 Engelstoft 1862: 393. 25 Helfried 1808b: 4. 26 Müller 1813: 12-13. 27 Müller 1813: 13-14. 28 Anderson 2000: 37-45. 29 Dannora 1813: 1, 26. 30 Olufsen: 146. 31 Koren 1915a: 27; Koren 1915b: 100. 32 Koren 1915a: VIII, 78. 33 Koren 1915a: VIII. 34 Wergeland 1811: 59. 35 Aall 1813: 234. 36 Treschow 1820: 16. 37 Treschow 1810-11: 58. 38 Krogh 1811: 15-16. 39 Lunden 1992: 61. 40 Citeret efter Feldbæk 1994: 45. 41 Wergeland 1812: 103. 42 Lunden 1992: 61; Hyvik 2003: 66. 43 Pavels 1805: 18. 44 Munk 1810: 6; Rian 2001: 522. 45 Prahll 1813: 8. 46 Wergeland 1811: 139. 47 Nygaard 1960: 28-29, 171. 48 Rosted 1811: 164. 49 Heber 1812: 13-14. 50 »Den femte Februrair 1818« 1818: 165. 51 Rosted 1811: 165-66. 52 Engelstoft 1808: 24. 53 Helfried 1808a: 68. 54 Olufsen 1839: 165. 55 Molbech 1815: 18. 56 Vedtægter for Normands-Foreningen 1814: 3. 57 Wergeland 1817: XVI.

Litteraturliste

- Anderson, Benedict 2000 [1983]: *Imagined Communities*. New York.
Bachrud, Hans Thorsen (udg.) 1808: *Bellona. 2den Aargang. No. 4*. Christiansand.
Bech, Frederik Julius 1806: *Tale, paa Kathedr. Skolens store Hørsal i Christiania, den 29de Januar 1806*. Christiania.
Bjørn, Claus 2003: »Fra helstat til nationalstat«, i: Due-Nielsen, Carsten, Ole Feldbæk & Nikolaj Petersen (red.): *Dansk udenrigspolitisk historie. Bind 3. Fra Helstat til Nationalstat 1814-1914*. København.
Blom, Gustav Peter 1860 [1823]: *Norges Statsforandring i Aaret 1814*. Christiania.
Boisen, P. O. 1811: *Forsøg til en Fædrelands-Katechismus eller kort Indbegreb af Pligterne mod Konge og Fædreland*. København.
Brorson, Christian 1807: *Moral for Krigere. Til Brug i de militære Skoler. Et Forsøg*. København.

- Bärens, Joh. Hendr. 1808a: *Hvorledes kan Regjering og Folk sikkerst og værdigen forskaffe de under dansk Styrelse forenede Stater fuld Erstatning for hvad de ved Englands uretfædige Overfald have lidt, og længe endnu ville lide?*. København.
- Bärens, Joh. Hendr. 1808b: *Rigernes Tronarving som agtværdig for hver oplyst Dannequinde. Tale holden i det Harmoniske Selskab den 28de Januar 1808*. København 1808.
- Dansk Litteratur-Tidende for 1811*. No. 41. 1811. København.
- »Den femte Februrai 1818«, i: *Det norske Nationalblad af blandet indhold*. 10. hæfte. 1818. Christiania.
- Det norske Nationalblad af blandet indhold*, 15. hæfte 1819. Christiania.
- Engelstoft, Laurits 1808: *Tanker om Nationalopdragelsen betragtet som det virksomste Middel til at fremme Almeenaand og Færelandskiærlighed*. København.
- Engelstoft, Laurits 1862: *Udvalg af Laurids Engelstofts Skrifter. Tredje bind*. København.
- Feldbæk, Ole 1994: »For Norge, Kjæmpers Fødeland. Norsk kritik og identitet 1770-3«, i: (Norsk) *Historisk Tidsskrift*. Oslo.
- Feldbæk, Ole 2002. »Revanche og neutralitet«, i: Due-Nielsen, Carsten, Ole Feldbæk & Nikolaj Petersen (red.): *Dansk udenrigspolitisk historie. Bind 2. Revanche og Neutralitet 1648–1814*. København.
- Fjeldstad, Anton 1990: »Nasjon og nasjon, fri Winsnes«, i: *Syn & Segn, hefte 2*.
- Heber, Carl Vilh. 1812: *Ophlytningen Værd for Borgersamfundet. En Tale holden paa Folkefesten i Anledning af et Norsk Universitets Oprettelse den 11te December 1811*. Christiania.
- Hellfried, C. F. von 1808a.: *Forsøg til en politisk Overskuelse af Englands Overfald paa Danmark i Aaret 1807*. København.
- Hellfried, C. F. von 1808b: *Indbydelse til Danmarks og Norges patriotiske Mænd og Qvinder, fra Selskabet for indenlandsk Kunstflid*. København.
- Holst, Peder 1811: *At Fædrenelandet især i vore nærværende Dage bør være den ene store Gienstand for vor Opmærksomhed. Tale holden ved Concerten i St. Mortens Kirke i Nestved den 28de April 1811 til Bedste for de Faldnes Efterladte ved Anholdt og udgivet til sammes Fordel*. København.
- Hyvik, Jens Johan 2003: »Fædrelandske Ideer«. *Jacob Aalls nasjonsforståelse 1799-1814. Med en innledning av J. Peter Burgess*. Kristiansand.
- Høegh-Guldberg, Frederik 1809a: *Dannersprogets Retskrivning og Toneklang*. Kiel.
- Høegh-Guldberg, Frederik 1809b: *Patrioten. Tale i Anledning af Kongens Fødselsdag, holden den 29de Januar 1809*. Kiel.
- Høst, J. Krag 1809: *Indtoget i Kjøbenhavn den 31 October 1809. I Breve til en Ven*. København.
- Koren, Christiane Birgitte 1915a: »Moer Korens« *dagbog ved Sofie Aubert Lindbæk, bind I, 1808-1810*. Kristiania.
- Koren, Christiane Birgitte 1915b: »Moer Korens« *dagbog ved Sofie Aubert Lindbæk, bind II, 1808-1810*. Kristiania.
- Krogh, Matthias Bonsac 1811: »Forsøg til Besvarelse af de fremsatte Priis-Spøgsmaal om et Norsk Universitet«, i: *Historisk-Philosophiske Samlinger. Udgivne af Det Kongelige Selskab for Norges Vel. Anden Deels Andet Bind*. Christiania.
- Laache, Rolv 1941: *Nordmenn og svensker efter 1814. Spredte trekk som bidrag til unionens historie*. Oslo.
- Larsen, Joh. Henr. 1811: *Tale holden i Kronprindsens Klub i Aarhus i Anledning af Høitideligheden ved Hs. Maj. Kongens Fødselsdag 1811*. Aarhus.
- Lunden, Kåre 1992: *Norsk grålysning. Norsk nasjonalisme 1770-1814 på allmenn bakgrunn*. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Molbech, Christian 1815: *Om Nationalsprogets Hellighed. Med en Efterskrift til det danske Publicum*. København.
- Morgenstjerne, Bredo Henrich v. Munthe af 1809: »Hvad er Patriot?«, i: *Politik og Historie. Et Tidsskrift. Andet Bind*, Christiania..
- Munk, Johan Storm 1810: *Norges Farvel til Hans Kongelige Højhed Christian August, Svearigetets Kronprinds*. Christiania.

- Munthe, Eiler 1806: *De vigtigste indenlandske Tildragelser og de mærkeligste danske og norske Personers Levnetsbeskrivelser fra de ældste Tider indtil vore Dage. En Læse- og Lærebog i Fædrelandets Historie for Begyndere og Ustuderede*. København.
- Müller, Peter Erasmus 1813: *Om det Islandske Sprogs Vigtighed*. København.
- Nyerup, Rasmus (udg.) 1799: *Submiana*. København.
- Nygaard, Knut 1960: *Nordmenns syn på Danmark og danskene i 1814 og de første selvstendighedsår. Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo II. Hist. Filos.-Klasse. 1960. No. 1*. Oslo.
- Olufsens, Oluf Christian 1839: »O. Chr. Olufsens Skildring af den dansk-norsk-holsteenske Stat i Aaret 1811«, i: *Samlinger til Det Norske Folks Sprog og Historie, udgivne af Et Samfund, Sjette Bind*. Christiania.
- Pavels, Claus 1805: *Afskedsprædiken holden ofr Nicolai Menighed i Kjøbenhavn ved dens sidste offentlige Gudstjeneste 20. Junii 1805 til Aftensang*. København.
- Pontoppidan, Børge 1807: *De Grunde, som opfordre os til, med Mod og uovervindelig Standhaftighed at trode enhver Fare*. Odense.
- Prahl, B 1813: »Forsøg paa at udvikle de Fordele for Universitetets Anseelse og Indflydelse paa Nationen, som vilde følge af dets Oprettelse i Christiania. Et Priisskrift«, i: *Historisk-Philosophiske Samlinger. Udgivne af det Kongelige Selskab for Norges Vel. Tredje Deels Andet Bind*. Christiania.
- Rask, Rasmus 1941: *Breve fra og til Rasmus Rask, I, 1805-1819. Udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab*. København.
- Rahbek, Knud Lyne (udg.) 1815: *Dansk Minerva. Oktober 1815*.
- Rian, Øystein 2001: »Norsk identitet i den dansk-dominerte oldenborgstaten. Svar Nr. 2 til Harald Gustafsson«, i: *Norsk Historisk Tidsskrift, bind 80*. Oslo.
- Rosted, Jacob 1811: »Om Patriotismens Begreb og Væsen«, i: Laurits Engelstoft (udg.): *Universitets og Skole-Annaler. bind. 1*. København.
- Rothe, Tyge 1759: *Tanker om Kjærlighed til Fædrelandet*. København.
- Rubin, Marcus 1970 [1892]: *1807-1814. Studier til Københavns og Danmarks historie*. København.
- Schinnerup, Peder 1812: »Plan til Et Norsk Universitet. Et med Accessit kronet Priisskrift«, i: *Historisk-Philosophiske Samlinger. Udgivne af Det Kongelige Selskab for Norges Vel. Anden Deels Første Bind*. Christiania.
- Schmidt, Frederik 1966: *Provst Frederik Schmidts dagbøger. Udgivet ved Ole Jacobsen og Johanne Brandt Nielsen, bind 1, 1794-1814*. København.
- Schmidt, Frederik 1811: *Samlede Digte*. København.
- Soldin, Salom 1806: *Patriotiske Handlinger af Danske og Norske. En Exempelbog for Ungdommen*. København.
- »Spørgsmaal« 1817, i: *Det norske Nationalblad af blandet indhold, 9. hæfte*, Christiania.
- Thornboe, Peter 1809: *Fædrelandetets Beskrivelse til Brug i Landsbyskoler*. København.
- Treschow, Niels 1820: *Lovgivnings-Principier, eller om Staten i Forhold til Religion, Sæder og Cultur*. Christiania.
- Treschow, Niels 1810-11: *Moral for Folk og Stat*. København.
- Vedtægter for Normands-Foreeningen i Kjøbenhavn. Antagne i Forsamlingen den 22 Febr. 1814*. København.
- Wergeland, Nicolai 1817: *En Sandfærdig Beretning om Danmarks politiske Forhold imod Kongeriget Norge fra Aaret 955 indtil 1814, eller fra Hakon Adelsteens Krig med Harald Blaatand indtil Fredsslutningen i Kiel. En historisk Skisse, Andet forbedrede og forøgede Oplag*. Christiania.
- Wergeland, Nicolai 1811: »Mnemosyne. Et Forsøg paa at besvare den af det Kongl. Selskab for Norges Vel fremsatte Opgave om et Universitet i Norge. Første og Anden Deel«, i: *Historisk-Philosophiske Samlinger. Udgivne af Det Kongelige Selskab for Norges Vel. Første Deels Første Bind*. Christiania.
- Wergeland, Nicolai 1812: »Svar til Rescensenten i Litteratur-Tidende 1811 No. 38-42.«, i: *Dansk Litteratur-Tidende for Aaret 1812, No. 7-8*. København.

Werlauff, Eric Christian 1873-74: »Danske, især kjøbenhavnske, Tilstande og Stemninger ved og efter Overgangen til det nittende Aarhundrede. Efterladte Optegnelser«, i: *Historisk Tidsskrift*, 4. Række 4. København.

Zerlitz, Jens 1812: *Sange for Den Norske Bondestand. Anden rettede og forøgede Udgave*. Christiania.

Aall, Jacob 1813: »Om Culturen i Norge med Hensyn til det Norske Universitet«, i: *Historisk-Philosophiske Samlinger. Udgivne af det Kongelige Selskab for Norges Vel. Tredje Deels Andet Bind*. Christiania.

Summary

The Danish State and the natural 'fatherland'.

Views of 'native country' and national identity among Danes and Norwegians during the Napoleonic Wars in 1807-1814

The Danish and Norwegian bourgeoisies were closely linked by cultural and family bonds. Nevertheless there existed a notion of two separate peoples, each with its own national character. This was one reason for the dual 'fatherland' concept that existed in the Danish State. The Norwegians tried to be loyal both to the land of their citizenship, which included the whole of the Danish State, and their natural fatherland Norway, with which they were bonded through their nationality and upbringing. The Danes operated with the same dualistic view of their 'native country', feeling that they had bonds with both the State and the actual Danish country of their birth. This attitude was encouraged by a strong animosity towards the Holsteinish element in the State.